

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ

УДК 343.1 + 343.2

DOI <https://doi.org/10.32782/2709-9261-2025-2-14-1>**Городецька Марина Сергіївна,**

доктор юридичних наук, професор,

професор кафедри кримінального процесу та криміналістики факультету № 1

(Донецький державний університет внутрішніх справ, м. Кропивницький)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3228-6299>

ОКРЕМІ ПИТАННЯ УЧАСТІ ОФІЦЕРІВ ЮВЕНАЛЬНОЇ ПРЕВЕНЦІЇ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

У кримінальному провадженні щодо неповнолітніх передбачено додаткових учасників – офіцерів ювенальної превенції. У статті досліджено окремі особливості реалізації повноважень офіцерів ювенальної превенції відповідно до статей 496 та 500 Кримінального процесуального кодексу України. Досліджено окремі аспекти функціонального призначення участі офіцерів ювенальної превенції, яке полягає в забезпеченні аргументації сторін кримінального провадження. Проаналізовано визначення предмета відання офіцерів ювенальної превенції. Установлено, що предмет відання визначається за суб'єктним критерієм. Реалізація повноважень офіцерів ювенальної превенції пов'язана із забезпеченням реалізації примусових заходів виховного характеру щодо неповнолітніх, які вчинили кримінальне правопорушення.

Ключові слова: кримінальне провадження, судовий розгляд, кримінальне провадження щодо неповнолітнього, забезпечення прав дитини, примусові заходи виховного характеру, ювенальна превенція.

Постановка проблеми. Кримінальне провадження щодо неповнолітніх потребує додаткових гарантій прав дитини, яка опинилася у сфері кримінального процесу. Особлива увага має бути приділена забезпеченню прав дитини, яка вчинила кримінальне правопорушення. Визначення причин і умов, які сприяли вчиненню кримінального правопорушення неповнолітнім, можливого впливу дорослого, соціально-побутова обстановка – усе це має бути детально враховано під час з'ясування причетності дитини до вчинення кримінального правопорушення та призначення покарання. Кримінальний процесуальний кодекс України (далі – КПК) передбачає у провадженні щодо неповнолітніх участь додаткових суб'єктів – представників служби у справах дітей і уповноваженого підрозділу органів Національної поліції. Нині уповноваженим підрозділом органів Національної поліції є підрозділи ювенальної превенції. Функціональне призначення, предмет відання, коло повноважень офіцерів ювенальної превенції у кримінальному провадженні залишаються поза увагою наукових розвідок. Тому дослідження окремих питань участі офіцерів ювенальної превенції у кримінальному провадженні є дуже актуальним і вчасним.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питання, пов'язані з особливостями кримінального провадження щодо неповнолітніх, розглядалися такими науковцями, як Ю. П. Алєнін, О. О. Волобуєва, Є. М. Гі-

дулянова, І. В. Глов'юк, Ю. В. Гошовська, Ю. М. Грошевський, В. С. Зеленецький, О. В. Капліна, О. О. Кочура, О. М. Крукевич, О. П. Кучинська, Л. М. Лобойко, М. А. Погорецький, В. О. Попелюшко, В. В. Романюк, О. В. Сівак, В. М. Трофименко, Р. С. Холод, О. Г. Шило, М. Є. Шумило, О. О. Юхно та інші. Однак, незважаючи на ґрунтовні дослідження вчених, окремі питання участі офіцерів ювенальної превенції в судовому розгляді кримінальних проваджень щодо неповнолітніх не були розглянуті повно та системно.

Метою статті є дослідження окремих питань щодо участі офіцерів ювенальної превенції у кримінальному провадженні.

Виклад основного матеріалу. Зважаючи на законодавче врегулювання участі офіцерів ювенальної превенції у кримінальному провадженні, варто зазначити, що за суб'єктом провадження їхній предмет відання такий:

1) кримінальні провадження щодо неповнолітніх, які досягли віку кримінальної відповідальності, тобто щодо неповнолітнього обвинуваченого (зокрема, щодо особи, яка вчинила кримінальне правопорушення неповнолітньою, але на момент кримінального провадження вже досягла повноліття) (§ 1 гл. 38 КПК);

2) кримінальні провадження щодо неповнолітніх, які не досягли віку кримінальної відповідальності (§ 2 гл. 38 КПК) [1].

Тобто щодо визначення предмета відання (кола справ) офіцерів ювенальної превенції застосовується суб'єктний критерій. Та не має значення предметний критерій – тобто за характером кримінального правопорушення, його тяжкості тощо.

Під час дослідження порядку реалізації поліцейськими ювенальної превенції повноважень, визначених ст. ст. 496 та 500 КПК, нами було проведено анкетування 863 офіцерів підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України.

Під час опитування офіцерів ювенальної превенції щодо участі у кримінальних провадженнях щодо неповнолітніх за категоріями кримінальних правопорушень 45,5% з опитаних відповіли, що беруть участь у майже кожному провадженні щодо неповнолітнього, яке належить до їх відання. Серед опитаних 43% відповіли, що беруть участь лише за викликом суду.

У результаті проведеного аналізу судових рішень варто зазначити, що іноді суди лише повідомляють про відповідне кримінальне провадження [2], а в окремих випадках викликають представника ювенальної превенції [3]. Вивчення судової практики також показало, що судді в разі, якщо представник ювенальної превенції не викликався до суду, а лише був повідомлений про відповідне кримінальне провадження, не вважають таку участь обов'язковою та нормально сприймають неявку офіцера ювенальної превенції в суд. Так, Ізмаїльський міський районний суд Одеської області дійшов висновку про проведення судового розгляду без участі представника відділу ювенальної превенції Ізмаїльського РВП ГУНП в Одеській області, який був повідомлений належним чином і не з'явився, зважаючи, що за змістом ч. 2 ст. 111, ч. 1 ст. 496, ч. 1 ст. 500 КПК участь представника уповноваженого підрозділу органу Національної поліції не є обов'язковою [4].

У разі судового виклику участь офіцера ювенальної превенції набуває обов'язковості. Так, Миколаївський районний суд Львівської області наклав грошове стягнення за неявку представника служби у справах дітей Новороздільської міської ради. Суд зазначив, що представник служби у справах дітей про судові засідання був належним чином повідомлений, на адресу суду надіслав клопотання про розгляд справи за відсутності представника у зв'язку з неможливістю забезпечити явку останнього. Прокурор у судовому засіданні заявив клопотання про накладення грошового стягнення на службу у справах дітей Новороздільської міської ради, оскільки представник не з'явився, хоча про засідання був повідомлений належним чином. Суд зазначив, що розглядає кримінальне провадження стосовно обвинуваченого, який є неповнолітнім, суд визнав явку представника служби у справах дітей обов'язковою, інформація про судові засідання була їй повідомлена належним чином, але представниця не з'явилась, тому суд вважає за необхідне застосувати до виконавчої обов'язків служби у справах дітей Новороздільської міської ради грошове стягнення за неприбуття в судові засідання без поважної причини, 0,5 розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб, що становить 1 300 грн [5]. Отже, зважаючи на аналогічне правове регулювання участі офіцерів ювенальної превенції, варто враховувати можливе застосування заходів забезпечення кримінального провадження (наприклад, грошового стягнення).

Під час анкетування 18,5% опитаних заявили, що беруть участь за клопотанням учасників кримінального провадження. Справді, вивчення судової практики показало, що в окремих випадках судді враховують клопотання сторін в ухваленні рішення щодо виклику

представника ювенальної превенції. Так, Нетішинський міський суд Хмельницької області у своєму рішенні зазначив, що, беручи до уваги вимоги закону, суд вважає за необхідне повідомити службу у справах дітей виконавчого комітету Нетішинської міської ради Хмельницької області та сектор ювенальної превенції ВПД № 1 Шепетівського РУП ГУНП у Хмельницькій області про час і місце судового розгляду вказаного кримінального провадження. Зважаючи на те, що сторона захисту не наповняє на участі в розгляді справи представників служби у справах дітей виконавчого комітету Нетішинської міської ради Хмельницької області та сектору ювенальної превенції ВПД № 1 Шепетівського РУП ГУНП у Хмельницькій області, суд, з огляду на право, а не обов'язок виклику представників вказаних осіб, не вбачає підстав для їх виклику в судові засідання [6]. Отже, можна відмітити, що суд урахував клопотання сторони захисту щодо участі офіцера ювенальної превенції.

Але сторона обвинувачення також може виявляти зацікавленість у залученні представника ювенальної превенції, про що може подавати клопотання. Так, відповідно до ухвали Хорольського районного суду Полтавської області було ухвалено рішення про виклик представника ювенальної превенції за клопотанням прокурора. Суд зазначив, що вважає за необхідне та доцільне задовольнити клопотання прокурора та залучити до участі в судовому розгляді кримінального провадження уповноважену особу підрозділу ювенальної превенції Лубенського РВП ГУНП в Полтавській області [7].

Можна дійти висновку, що за виконуваною функцією такого учасника кримінального провадження, як офіцера ювенальної превенції, не можна віднести до жодної зі сторін. На перший погляд він є представником Національної поліції, тобто правоохоронного органу, у складі якого є підрозділи, які здійснюють функцію обвинувачення. Але відомості, підготовлені офіцером ювенальної превенції, можуть використовувати як сторона захисту, так і сторона обвинувачення. Отже, сторони можуть заявляти клопотання про виклик даного учасника, щоб надати додаткові аргументи на свою користь. Офіцер ювенальної превенції виконує допоміжну функцію на кшталт свідка, експерта, фахівця тощо.

За змістом норм КПК можна дійти висновку про обов'язкову участь офіцера ювенальної превенції в судовому розгляді в разі його виклику судом.

Але, на нашу думку, доцільно також рекомендувати офіцерам ювенальної превенції брати участь у кримінальному провадженні:

- щодо неповнолітнього, стосовно якого прокурором у порядку, передбаченому ст. 497 КПК, складено клопотання про застосування до нього примусових заходів виховного характеру;

- щодо неповнолітнього, який не досяг віку кримінальної відповідальності, за наявності підстави для застосування примусових заходів виховного характеру.

По-перше, у вказаних категоріях кримінальних проваджень щодо неповнолітніх не передбачено складання досудової доповіді органами пробації відповідно до ч. 4 ст. 314–1 КПК [1], отже, доповідь офіцера ювенальної превенції буде дуже доцільною в судовому розгляді.

По-друге, представники уповноваженого підрозділу органів Національної поліції мають, відповідно до ст. 496 КПК, висловлювати думку щодо найбільш доцільних заходів стосовно обвинуваченого з метою його перевиховання, а відповідно до ч. 3 ст. 501 КПК в разі застосування до неповнолітнього примусового заходу – направлення до спеціального навчально-виховного за-

кладу на уповноважений підрозділ органів Національної поліції покладається обов'язок доставити неповнолітнього до спеціального навчально-виховного закладу [1]. Отже, участь офіцерів ювенальної превенції відповідно до КПК безпосередньо пов'язується із призначенням і реалізацією заходів виховного характеру.

За результатами проведеного анкетування 12,5% з опитаних відповіли, що беруть участь лише в особливо резонансних кримінальних провадженнях щодо неповнолітніх, 10,7% із них – щодо особливо тяжких і тяжких кримінальних порушень.

Варто зазначити, що відповідно до закону у кримінальному провадженні за будь-яким кримінальним правопорушенням, будь-якої тяжкості та складності може бути залучено під час судового розгляду офіцера ювенальної превенції, якщо дане кримінальне провадження стосується неповнолітнього.

Під час проведеного анкетування респонденти підтримали перелік категорій кримінальних проваджень, за якими участь офіцерів ювенальної превенції варто визнати обов'язковою. Так, 82,3% опитаних вважають, що обов'язковою має бути участь у кримінальних провадженнях щодо кримінальних правопорушень проти життя чи здоров'я людини; 65,6% – щодо кримінальних правопорушень, пов'язаних із сексуальним насильством; 56,3% – щодо кримінальних правопорушень, пов'язаних із домашнім насильством; 54,3% – щодо незаконного обігу наркотичних засобів; 47,4% – щодо незаконного заволодіння чужим майном. Отже, зважаючи на думку

працівників-практиків, варто рекомендувати офіцерам ювенальної превенції приділяти особливу увагу саме цим категоріям кримінальних проваджень і обов'язково брати участь у судовому розгляді, навіть у разі відсутності виклику суду.

Висновки. У підсумку можна дійти таких висновків:

1. Офіцер ювенальної превенції виконує допоміжну функцію на кшталт свідка, експерта, фахівця тощо. Відомості, підготовлені офіцером ювенальної превенції, можуть використовувати як сторона захисту, так і сторона обвинувачення. Отже, сторони можуть заявляти клопотання про виклик даного учасника, щоб надати додаткові аргументи на свою користь.

2. Доцільно рекомендувати офіцерам ювенальної превенції, окрім як за викликом суду, брати участь у кримінальному провадженні: 1) щодо неповнолітнього, стосовно якого прокурором у порядку, передбаченому ст. 497 КПК, складено клопотання про застосування до нього примусових заходів виховного характеру; 2) щодо неповнолітнього, який не досяг віку кримінальної відповідальності, за наявності підстави для застосування примусових заходів виховного характеру. Дана рекомендація зумовлена тим, що: 1) у зазначених випадках не передбачено складання досудової доповіді органами пробації, отже, доповідь офіцера ювенальної превенції буде дуже доцільною в судовому розгляді; 2) участь офіцерів ювенальної превенції відповідно до КПК безпосередньо пов'язується із призначенням і реалізацією заходів виховного характеру.

Список використаних джерел

1. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 р. № 4651–VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 29.05.2025).
2. Ухвала Мурованокуріловецького районного суду Вінницької області від 03.12.2021 р. № 139/920/21. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/101583787> (дата звернення: 29.05.2025).
3. Ухвала Гайсинського районного суду Вінницької області від 21.03. 2019 р. № 129/823/19. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/80592086> (дата звернення: 29.05.2025).
4. Вирок Ізмаїльського міськрайонного суду Одеської області від 10.08.2021 р. № 946/2619/21. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/98876985> (дата звернення: 29.05.2025).
5. Ухвала Миколаївського районного суду Львівської області від 27.10.2022 р. № 447/2264/22. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/106978992> (дата звернення: 29.05.2025).
6. Ухвала Нетішинського міського суду Хмельницької області від 18.01.2024 р. № 679/1568/23. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/116388886> (дата звернення: 29.05.2025).
7. Ухвала Хорольського районного суду Полтавської області від 22.10.2024 р. № 548/613/24. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/122508969> (дата звернення: 29.05.2025).

References

1. Kryminalnyi protsesualnyi kodeks Ukrainy vid 13.04.2012 r. № 4651–VI [Criminal Procedure Code of Ukraine dated 13.04.2012 № 4651–VI] (2012). Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua> (data zvernennia: 29.05.2025) [in Ukrainian].
2. Ukhvala Murovanokurylovetskoho raionnoho sudu Vinnytskoi oblasti vid 03.12.2021 r. № 139/920/21 [Decision of the Murovanokurylovetskyi district court of Vinnytsia region dated 03.12.2021 № 139/920/21] (2021). Retrieved from: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/101583787> (data zvernennia: 29.05.2025) [in Ukrainian].
3. Ukhvala Haisynskohoraionnoho sudu Vinnytskoi oblasti vid 21.03. 2019 r. № 129/823/19 [Decision of the Haisyn District Court of Vinnytsia Region March 21, 2019 № 129/823/19] (2019). Retrieved from: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/80592086> (data zvernennia: 29.05.2025) [in Ukrainian].
4. Vyroky Izmailskoho miskraionnoho sudu Odeskoi oblasti vid 10.08.2021 r. № 946/2619/21 [Verdict of the Izmail City District Court of Odessa Region 08/10/2021 № 946/2619/21] (2021). Retrieved from: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/98876985> (data zvernennia: 29.05.2025) [in Ukrainian].
5. Ukhvala Mykolaivskoho raionnoho sudu Lvivskoi oblasti vid 27.10.2022 r. № 447/2264/22 [Decision of the Mykolaiv District Court of Lviv Region dated October 27, 2022 № 447/2264/22] (2022). Retrieved from: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/106978992> (data zvernennia: 29.05.2025) [in Ukrainian].
6. Ukhvala Netishynskoho miskoho sudu Khmelnytskoi oblasti vid 18.01.2024 r. № 679/1568/23 [Decision of the Netishyn City Court of Khmelnytskyi Region dated January 18, 2024 № 679/1568/23] (2024). Retrieved from: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/116388886> (data zvernennia: 29.05.2025) [in Ukrainian].
7. Ukhvala Khorolskoho raionnoho sudu Poltavskoi oblasti vid 22.10.2024 r. № 548/613/24 [Decision of the Khorolsky District Court of Poltava Region dated 10/22/2024 № 548/613/24] (2024). Retrieved from: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/122508969> (data zvernennia: 29.05.2025) [in Ukrainian].

Horodetska Maryna,

Doctor of Law, Professor,

Professor at the Department of Criminal Procedure and Criminology of the Faculty № 1

(Donetsk State University of Internal Affairs, Kropyvnytskyi)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3228-6299>

CERTAIN ISSUES OF THE PARTICIPATION OF JUVENILE PREVENTION OFFICERS IN CRIMINAL PROCEEDINGS

Additional participants of juvenile prevention officers are provided for in criminal proceedings against minors. Determination of the reasons and conditions that contributed to the commission of a criminal offense by a minor should be taken into account in detail when clarifying the child's involvement in the commission of a criminal offense and when imposing a punishment. The possible influence of an adult should also be clarified. The social and domestic situation is important, and it can also influence the behavior of a minor. The article examines certain features of the exercise of powers by juvenile prevention officers in accordance with Articles 496 and 500 of the Criminal Procedure Code of Ukraine.

Some aspects of the functional purpose of the participation of juvenile prevention officers, which consists in ensuring the arguments of the parties in criminal proceedings, have been studied. It was concluded that according to the function performed, such a participant in criminal proceedings as a juvenile prevention officer cannot be attributed to any of the parties. At first glance, he is a representative of the National Police, that is, a law enforcement agency, which includes units that perform the function of prosecution. But the information prepared by the juvenile prevention officer can be used by both the defense and the prosecution. Accordingly, the parties may file a motion to summon this participant in order to provide additional arguments in their favor. The juvenile prevention officer performs an auxiliary function such as a witness, expert, specialist, etc.

The definition of the subject of duties of juvenile prevention officers was analyzed. It was established that the subject of education is determined according to the subject criterion. The implementation of the powers of juvenile prevention officers is related to ensuring the implementation of coercive measures of an educational nature against minors who have committed a criminal offense. It is appropriate to recommend that juvenile prevention officers take part in criminal proceedings against a minor, in relation to whom the prosecutor has made a request to apply coercive measures of an educational nature to him. Juvenile prevention officers must also take part in criminal proceedings against a minor who has not reached the age of criminal responsibility, if there is a reason to apply coercive measures of an educational nature.

Key words: criminal proceedings, judicial proceedings, criminal proceedings against minor, ensuring rights of child; coercive educational measures, juvenile prevention.